

Posudek na diplomovou práci:

Autorka: Ivana Taševská

Téma: Porovnání situace matek a otců pečujících o děti formou střídavé péče v ČR
Katedra genderových studií FHS UK, Praha

Studentka se zabývá tématem střídavé péče z hlediska životní zkušenosti žen a mužů, kteří ji osobně realizují. Zvolila pro to vhodně formu kvalitativního výzkumu, konkrétně polostrukturovaných rozhovorů. Vzhledem k nedostatečné probádanosti (či spíše neprobádanosti) tohoto fenoménu v sociálních vědách v ČR, má její vlastní výzkum s rodičovskými dvojicemi i „sólo“ rodiči explorativní charakter, tzn. že studentka v něm mapuje tento jev, spíše než aby ověřovala předem vytyčené hypotézy na základě teoretického výzkumu i předchozích realizovaných empirických výzkumů na toto téma (které u nás de facto neexistují).

Z hlediska struktury je diplomová práce vhodně strukturovaná, pojednává o relevantních tématech a otázkách ve vazbě na zvolené téma. Protože předpokládám, že studentka svou práci představí detailně, zmiňuji v posudku jen hlavní členění celého textu. Empirické části předchází úvodní pasáž, kde studentka zdůvodňuje volbu tématu, a teoretické zarámování sledované problematiky s hlavními tématy jako „moderní rodina“, „rozpad heterosexuálního vztahu“, „genderovanost rodičovství“, „střídavá péče“. Empirická část obsahuje zdůvodnění výběru metodologie, informace o sběru dat a provádění rozhovorů a hlavně těžiště práce, tj. analýzu rozhovorů. Práce je zakončena rekapitulací hlavních zjištění i náměty pro další výzkumy na dané téma.

Na práci oceňuji jistou originalnost – projevující se ve volbě tématu (která koresponduje se životní zkušeností studentky) i v pojmenování fenoménu – viz „střídavé žití“. Dále pozitivně hodnotím snahu studentky o ne vždy snadné propojení teorie s empirickými zjištěními na některých místech analytické části práce. Vysoce si cením toho, že se prostřednictvím své práce podělila o svou zkušenost se získáváním osob ochotných poskytnout rozhovor.

Samo téma střídavé péče je pak v práci uchopeno autorkou v paradigmatu kritické teorie v kombinaci s feministickou perspektivou, což by jí bývalo mělo umožnit při analýze sledovaných témat/problémů proniknout v provedených rozhovorech více do hloubky, neulpívat „na povrchu“ (na zjevných, manifestních „projevech“), odhalovat latentní mechanismy fungování sociálních fenoménů, což se jí ne vždy podařilo. Na některých místech práce studentka spíše jen reprodukovala jinými slovy již řečené (osobami participujícími ve výzkumu), než aby text rozhovorů kriticky dále / hlouběji analyzovala a interpretovala a byla tak schopna fundovaněji odpovědět na otázku, „jak se udržuje genderový řád“ i to, „jak konkrétní společenské konstrukce genderu ovlivňují života mužů a žen“ (s. 47). Domnívám se, že v práci mohlo / mělo být důsledněji a důrazněji pracováno s konceptem maskulinit, resp. s konceptem hegemonické maskulinity, kterým faktické i symbolické jednání aktérů mělo být „poměřováno“. To by autorce práce bývalo umožnilo sledovat systematičtěji rovinu moci, dominance a sociální kontroly spojenou s fenoménem autority. V teoretické části pak mohla, resp. měla být zmíněna strukturální teorie U. Becka o rozdílnosti fungování sféry veřejné a soukromé, resp. o rozdílnosti principů ustavujících jejich fungování v období moderny, která situuje chápání rozvodů do makroroviny fungování společnosti a nastoluje tak i otázku pro jiném „spravedlivějším“ společenském uspořádání genderových vztahů v rámci (heterosexuální) rodiny, potažmo v soudobých společnostech „západního“ typu. Aplikace tohoto konceptu na analyzovaná data by autorce podle mne umožnila další smysluplnou interpretaci rozhovorů v relaci na strukturální nastavení

individuálně reflektovaných šancí, životních perspektiv a žité každodennosti daných aktérů a aktérek.

Pokud jde o jednotlivosti, pak připomínkuji či se táži na následující:

- Pojem „střídavá péče“ je v práci používán ve shodě s nelegislativním, tj. spíše sociálně vědním i laickým diskurzem. Pokud jde o jeho legislativní vymezení, pak se zde pracuje s termínem „střídavá výchova“ (viz v práci použito na s. 37, avšak bez jakéhokoli komentáře). Škoda, že studentka nereflektovala odlišnost kategorizace sledovaného fenoménu ve zmíněných diskurzech. Je rozdíl hovořit o péči anebo o výchově, anebo ne?
- V jakém významu používá studentka v práci pojem „pohlaví“? Viz například s. 10, citují: „Existuje obecně vzato rozdíl v reakcích okolí i rodiče samotného na jeho rodičovství, a pokud ano, je dán pohlavím rodiče?“
- Zarazila mne zmínka o přítomnosti nového partnera rozvedené ženy během rozhovoru (viz s. 53), kde studentka uvádí, že v přítomnosti svého přítele se žena cítila zřetelně uvolněněji, bezpečněji. Znamená to, že muž byl rozhovoru přítomen jen po jeho část? (Av době, kdy nebyl přítomen, se žena chovala „jinak“?). Citace z jeho vmíšení se do rozhovoru (viz jeho výroky na straně 94), kde se vyjadřuje dost ultimativně na adresu žen, mne přece jen přivedla k myšlence, zda se z jeho strany nemohlo jednat třeba i o snahu mít kontrolu nad uskutečňovaným rozhovorem?
- V případě anonymizace rozhovorů na mne působí značně odosobněně používání zkratk typu M1, Ž1. Je to tak trochu v rozporu s některými principy aplikovanými ve výzkumech životů lidí z feministické perspektivy – zejména s principem určité osobní angažovanosti, principem rovnosti osob participujících ve výzkumu, principem důvěry apod. Právě „neodtažitý“ přístup k lidem během výzkumu (i případné udržování kontaktů po něm), jejich uznání jako subjektů nikoli jejich zvěčnění coby „objektů“ výzkumu je podle mne v kontrastu s „technickým“ označením jejich existence.
- Toto technické označení alespoň mně i dost ztěžovalo sledovat, kdo to vlastně hovoří ve vazbě na způsob myšlenkových konstrukcí výpovědí o životě dané osoby.
- Otázku také vzbuzuje označení respondent, respondentka, které přece jen bývají spíše používány právě ve výzkumech kvantitativních, obecně výzkumech „odosobněných“, „zvěčňujících“. I když nepanuje zcela shoda (v rámci feministické metodologie), jak osoby participující ve výzkumu označovat, spíše bych se přimlouvala za jiné označení než právě to v práci použité.
- Uvádí-li studentka, že všechna jména vyskytující se v rozhovorech byla anonymizována, ptám se, zda se anonymizace týkala také názvu uvedené lokality (viz obec v blízkosti Prahy)?
- Pokud je obtížnější určit, co si pod pojmem „střídavá samoživitelka“ představují ženy (viz s. 93, kde autorka předtím vymezuje, jak tomuto pojmu rozumí muži), pak mi chybí mi vysvětlení, proč je toto vymezení „obtížnější“.
- V práci mi chybí zachycení osobní zkušenosti studentky. Mohla by svou výzkumnou pozici objasnit?

Po formální stránce nevykazuje práce zjevné nedostatky, má dobrou gramatickou i stylistickou úroveň přes nějaké drobné nedostatky.

Celkově práci hodnotím známkou velmi dobře. Je solidně zpracovaná, ale vykazuje určité, výše zmíněné nedostatky.

Hana Maříková

V Praze dne 5. června 2011